

СВАТАННЕ ЯК ЧАСТКА ВЯСЕЛЬНАЙ АБРАДНАСЦІ ГАРАДЖАН НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА ПАДНЯПРОЎЯ: ТРАДЫЦЫІ І НАВАЦЫІ

К.Ю. Піскунова, 4 курс

*Навуковы кіраўнік – А.Р. Яшчанка, к.г.н., дацэнт
Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны*

Беларускае Падняпроўе з’яўляецца цікавейшым рэгіёнам нашай краіны, які патрабуе дакладнага вывучэння ўсіх бакоў яго матэрыяльнага, эканамічнага і культурнага развіцця. Гістарычны лес Падняпроўя быў звязаны са старажытным Кіевам і з гісторыяй усходне-славянскіх зямель. Этнакультурны комплекс, фальклорныя традыцыі і народныя гаворкі Падняпроўя маюць шмат агульных рыс з суседняй Смаленшчынай і Заходняй Браншчынай. На тэрыторыі Падняпроўя была утворана Магілёўская губернія. Найбольш густа населенай і аграрна развітай здаўна была левабярэжная частка Падняпроўя, у прыватнасці Аршанска-магілёўская раўніна. Зараз Падняпроўе – гэта гісторыка-этнаграфічны рэгіён Беларусі, які займае Магілёўскую, часткі Віцебскай і Гомельскай абласцей [1, с. 374]. Цікавым аспектам вывучэння у наш час застаецца таксама характарыстыка абраднасці насельніцтва адзначанага рэгіёна ў розныя часы ў тым ліку і савецкі перыяд. Вывучэнне гэтых пытанняў дае гісторыка-культурныя матэрыялы, на аснове якіх можна рабіць высновы аб стане ўсёй культуры Падняпроўя ўвогуле.

Вясельная абраднасць з’яўляецца паказчыкам стану развіцця сямейных традыцый. У межах народнай культуры беларусаў вяселле складаецца са шматлікай колькасці этапаў, якія па-асобку ўтвараюць цэласны комплекс абрадаў, дапамагаючых маладым уступаць на шлях самастойнага жыцця. Сярод шэрагу этапаў (выбар пары, аглядзіны, заручыны, каравайны абрад, вечарыны напярэдадні вяселля ў хаце маладога і маладой) найбольш значным з’яўляецца сватанне. Зараз жа ў вёсцы сустракаецца знікненне некаторых частак (аглядзіны, заручыны). Для горада ў сваю чаргу ўвогуле характэрна адсутнасць большасці этапаў, так заручыны – гэта менавіта тая частка, якая ўвогуле страчана на тэрыторыі Падняпроўя. Актуальнасць вывучэння сватання звязана з праблемай захавання і адраджэння народнай традыцыі ў сучасным гарадскім асяроддзі.

Мэтай дадзенага даследавання з’яўляецца характарыстыка традыцый і навацый у сватанні сватання сярод гараджан на тэрыторыі Беларускага Падняпроўя.

Для больш дакладнага вывучэння тэмы было праведзена палявое этнаграфічнае даследаванне ў 2010-2011 гг. у гарадах Клімавічы, Магілёў, Гомель. Усяго было апытана каля 220 чалавек, узяты некалькі дзесяткаў інтэрв’ю. Моладзь вельмі цікава адносілася да пытанняў, выказвала свае пажаданні, некаторыя ўвогуле іх запісвалі, больш актыўна праявіла сябе мужчынская палова насельніцтва. Сярод апытаных выдзяляюцца розныя ўзроставыя групы. Большасць з іх складаюць жанчыны сярэдняга ўзросту.

Як вядома, адну з цэнтральных частак давясельнага этапу займае сватанне. Усе апытаныя ў большай ці меншай ступені мелі нейкае дачыненне да гэтага абраду: ўласна прымалі ўдзел або бачылі, як прыходзілі да іх.

Раней, да і зараз, як адзначаюць рэспандэнты, перад сватаннем у дзяўчыне пыталіся згодна яна на шлюб ці не. Вось што адзначае рэспандэнтка 1921 года нараджэння: “Сваты, калі шлі яны ўжо ведалі, што будзе дана згода”. Іншая адзначае, што часцей за ўсе так, таму што рэдка хадзілі ў сваты без дагавора. Перад сватамі запытваўся або сват, а часцей за ўсе сам малады.

Выбар пары, у традыцыйным выглядзе, адбываўся больш сціпла і строга з боку бацькоў. Маладая амаль нідзе не была за выключэннем працы або сваёй хаты, таму нярэдка былі выпадкі, калі

бацькі дамаўляліся аб будучым вяселлі маладых. Выбар дня гэта вельмі важная справа. “Найчасцей на тэрыторыі Падняпроўя такім днём была субота, радзей аўторак або чацвер” [2, с. 223]. Зараз моладзь больш абыякава адносіцца да гэтай праблемы. Толькі сцвярджае, што панядзелак гэта вельмі дрэнны дзень, але гэта сувязь с існуючым забабонам пра яго як пра дрэнны дзень для пачатку спраў, які існуе ў сённяшнім грамадстве.

Хто ж павінен хадзіць у сваты? Традыцыйна адказваюць: “У сваты ішлі найчасцей мужчыны; склад іх быў розны, але амаль заўсёды там прысутнічаў хросны бацька маладога” [2, с. 223]. Зараз, наадварот, усе часцей узгадваецца, што малады ходзіць адзін без сваей “світы”. Таксама сярод сучаснай моладзі самымі жаданымі ўдзельнікамі сватання з’яўляюцца жанчыны сталага ўзросту. За выключэннем незамужніх, а таксама не жадана, каб прысутнічалі дзеці, бо яны могуць што-небудзь сапсаваць.

Адзенне сватоў усім сваім відам таксама павінна паказваць значнасць дзеяння. Так, некалькі дзесяцігоддзяў назад: “сваты выкарыстоўвалі такі прадмет, як салом: ёю падвязваўся сват...” [2, с. 223]. Аднак у выніку праведзенага даследавання было выяўлена, што зараз выкарыстоўваюць рушнікі або ленты. Яшчэ сват абавязкова павінен быў узяць з сабою свечку, добра, калі яна грамнічная. Зараз у сваты таксама не ходзяць без абярэгаў, якія застаюцца ад вялікіх святаў (грамнічная свечка або абраз) і, што з’яўляецца асабліва цікавым сённяшня моладзь прытрымліваецца гэтага парадку.

Дом, у які завіталі сваты, абазначаўся па-рознаму, але рэспандэнты адзначылі як асноўныя сродкі кветкі (40%), лісце (15%). Некалькі чалавек адзначылі як сродак для азначэння - галінкі дрэў (бяроза, ліпа). Таксама прысутнічалі ўспаміны наконт выкарыстання елкі, але гэта было звязана з даволі значным распаўсюджаннем гэтага атрыбута на тэрыторыі сумежнай Украіны. Аднак у сваю чаргу ёсць адзначэнні, што зараз некаторыя ўвогуле гэтага не робяць і лічаць перажыткам мінулага.

Як вядома с пустымі рукамі ў госці не ходзяць, так вось і сваты прыносяць з сабою шмат чаго. Традыцыйна гучаў адказ: “сват звычайна ставіў пляшку гарэлкі...” [2, с. 226]. Зараз адзначаюць, што сваты прыносяць ежу, алкагольныя напоі, хлеб-соль, цукеркі. Прычым, раней “жаніх не павінен быў садзіцца ў хаце датуль, пакуль яго нявеста не запрасіць. У адваротным выпадку, мяркуемае вяселле няхутка ці зусім не адбудзецца” [2, с. 225]. Зараз, маладыя выпраўляюцца да стала не чакаючы запрашэння. Ранней жа, як указвалі некаторыя рэспандэнты, сваты маглі пачаць невялікую перамову з бацькамі маладой у выглядзе невялікіх напеваў.

Пытанне пра сватанне з боку дзяўчыны вылучыла наступныя адказы. Амаль 90% рэспандэнтаў лічаць гэта магчымым. “Зараз асабліва такога не сустракаецца, але раней існавалі такія выпадкі. Асабліва ў тым выпадку, калі маладая зацяжарыла, і яе бацькі маглі першыя ісці ў сваты” або калі маладая была сіратою і мачыха магла пайсці ў сваты. Сватанне гэта не проста сустрэча, а нейкае дзеянне, якое адбываецца па раней закладзенаму сцэнарыю. Аднак усе гэта патрабуе кіраўніка. У якасці яго рэспандэнты выдзяляюць свата. Таксама выдзяляецца тамада, як адзін з удзельнікаў вяселля, але гэта ў большай ступені звязана з сённяшнімі традыцыямі правядзення вяселля.

Існавала нямала звычайў, спосабаў сказаць пра тое, што дзяўчына згодна на шлюб або адмаўляецца ад яго. У выпадку адмовы “жаніху ці свату прычэплівалі на вопратку нітку ці непрыкметна прышпільвалі кавалачак якой-небудзь тканіны” [1, с. 184]. Таксама “калі не захочаш замуж сватам даецца гарбуз, а вось наконт згоды дзяўчына прымае хлеб ад сватоў, выпівае чарку гарэлкі і перадае яе сватам” [1, с. 185].

Асабліва распаўсюджаным адказам з’яўляецца тое, што маладому адказваюць проста словамі. Зараз, сярод моладзі сустракаюцца даволі незвычайныя формы адмовы. Напрыклад, маладому кладуць цвікі ў боты, прышываюць адзенне, даюць кактус або кідаюць пеўніка ў машыну. Цікава, што моладзь вельмі сур’езна адносіцца да пытання адмовы сватам. “Шырокае распаўсюджанне на Беларусі ў асяроддзі моладзі, асабліва дзяўчат, мелі разнастайныя прыемы, якія б садзейнічалі хутчэйшаму замужжю. Так, у час сватання сяброўкі нявесты маглі грызці хлеб, прывезены сватам, ці бралі з воза сватоў саломы і пасыпалі ёю сцежкі да сваіх хатаў” [2, с. 231].

Такім чынам, вынікі вывучэння насельніцтва тэрыторыі Падняпроўя адносна сватання, дазваляюць зрабіць адпаведныя высновы аб ступені яго захаванасці як часткі сучаснага вясельнага абраду менавіта сярод гарадскога насельніцтва. У гэтым абрадзе сёння перапляліся ўстойлівыя характэрныя рысы для беларускай вясельнай традыцыі (выбар пары, каравайны абрад, пасад маладой) і да іх далучыліся новыя элементы (змянілася колькасць сватоў, спосабы адмовы, прадметы ўпрыгожання сватоў і маладых).

Спісак выкарыстанай крыніц

1 Беларуская вусна - паэтычная творчасць 2-ое выд [Тэкст] / уклад. К. П. Кабашнікаў, А. С. Фядосік, А. С. Ліс [і інш]. – Мн.: Выш. шк., 1988. – 415 с.

2 Беларусы Т5. Сям'я [Тэкст] / уклад. В. К. Бандарчык, Г. М. Курыловіч, Т. І. Кухаронак [і інш]; рэдкал. В.К. Бандарчык [і інш]. – Мн.: Бел. Навука, 2001. - 375 с.